

# ‘Met een uitgebreid Randprogramma...’

Een stageonderzoek naar de rol van de randprogrammering in het aanvraagproces bij tentoonstellingen. <sup>1</sup>

Door Anna Schenk

MA student Arts&Heritage: Policy, Management and Education.  
Universiteit van Maastricht

In opdracht van Fonds 21 & VSBfonds in het kader van een stage

Begeleiders: Hedwig Heeremans (VSBfonds)  
Marieke van der Kruijs (Fonds 21)  
Anna Elffers (Maastricht University)

**VSBfonds,**  
iedereen doet mee

**FONDS 21**



**Maastricht University**

---

<sup>1</sup> Dit is een voor de website van VSBfonds ingekort en bewerkt stageverslag.

## Inleiding

“Met een uitgebreid randprogramma”, dat is voor mij de meest gelezen zin van de afgelopen vijf maanden waarin ik in het kader van een stage bij Fonds 21 <sup>2</sup> en VSBfonds onderzoek heb gedaan naar de randprogrammering bij tentoonstellingen.

Hoewel deze fondsen ieder hun eigen criteria hebben waaraan een aanvraag moet voldoen, staat voor beide publieksbereik en betrokkenheid bij cultuur centraal. Vanuit deze doelstelling ondersteunen zij bij voorkeur exposities waarbij er meer voor het publiek gedaan wordt dan enkel en alleen het tonen van voorwerpen. Dit streven sluit aan bij het streven om én een groter publiek te bereiken én het publiek meer bij de expositie te betrekken.

Dit onderzoek richt zich op de rol van het randprogramma bij dit streven; met als doel dat aanvragen voor subsidiëring van tentoonstellingen beter beoordeeld kunnen worden. Ik heb hiervoor vijftien aanvragen als casestudie geanalyseerd. Binnen dit onderzoek heb ik aanvraagdossiers en evaluaties geanalyseerd, aangevuld met interviews met adviseurs van beide fondsen.

De belangrijkste vraag is: In hoeverre en hoe wegen de fondsen de extra activiteiten (de randprogrammering) van musea mee in de beoordeling van de projectaanvragen en de evaluatie achteraf?

## Beleid

### [Wat houdt het beleid van de fondsen in?](#)

Zowel VSBfonds als Fonds 21 willen meer mensen bij kunst en cultuur betrekken. Vanuit die doelstelling is het voor hen van belang dat de aanvragende instelling nadenkt over aanvullende programma's voor publiek. Daarom geven beide fondsen de voorkeur aan tentoonstellingen waarbij er iets meer voor het publiek wordt gedaan dan enkel en alleen de voorwerpen te tonen. Dit 'iets meer' wordt bij de fondsen op verschillende wijze uitgelegd.

Bij VSBfonds moeten tentoonstellingen bijdragen aan de vergroting en/of intensivering van de cultuurparticipatie van het publiek. Het is voor VSBfonds van belang dat uit de aanvraag blijkt dat het museum de intentie heeft om nieuw publiek te bereiken of de bezoeker een verdiepende ervaring mee te geven. Dat kan bij een tentoonstelling op verschillende manieren, zoals een (educatief) randprogramma met workshops, lezingen of bijvoorbeeld labs waar bezoekers actief aan de slag gaan.

Binnen het beleid van Fonds 21 is er een voorkeur voor tentoonstellingen die gericht zijn op het vergroten van het publieksbereik en toegankelijkheid. Dat betekent dat in de programmering of in de inhoud van het project de intentie van de aanvrager om 'nieuw publiek' te bereiken moet doorklinken. 'Nieuw publiek' betekent in dit geval doelgroepen die op dat moment (nog) niet door de instelling bereikt worden.

### [Framework - diversify, broaden en deepen.](#)

Voor beide fondsen is het kortom van belang dat de aanvragende instellingen nadenken over aanvullende programma's voor het publiek. Het valt echter op dat de invulling van de randprogrammering zeer breed is en dat er veel verschillende activiteiten toe gerekend kunnen worden.

---

<sup>2</sup> Voorheen SNS REAAL Fonds

Om het onderzoek te kunnen afbakenen en inzichtelijker te maken welke soorten activiteiten onder het beleid vallen en welke niet, is het handig om gebruik te maken van een framework, een raamwerk voor de beoordeling van de randprogrammering. Bruikbaar hiervoor is een framework dat in 2001 is beschreven door Kevin Mc. Charthy en Kimberly Jinnett.<sup>3</sup> Volgens deze onderzoekers zijn er drie verschillende strategieën om de betrokkenheid van de (toekomstige) bezoekers te vergroten, namelijk *diversify*, *broaden* en *deepen*.

*Diversify*. Met diversifiëren worden activiteiten bedoeld die er op gericht zijn een nieuw publiek te trekken dat eerder geen interesse toonde in kunst en cultuur, dit publiek wordt ook wel 'disinclined' genoemd. Voorbeelden van activiteiten om dat publiek te verleiden zijn bijvoorbeeld tentoonstellingen in de buitenruimte of op andere niet gangbare locaties of peer-to-peer educatietrajecten.

*Broaden*. Met verbreden van het publiek worden activiteiten bedoeld die voornamelijk bedoeld zijn om meer publiek te trekken. Hierbij gaat het om publiek dat wel geïnteresseerd is in cultuur, maar nog niet naar deze specifieke culturele instelling gaat. Dit publiek wordt ook wel 'inclined' genoemd, 'genegen' tot een bezoek. Vooral praktische factoren spelen een rol waarom men een tentoonstelling bezoekt. Activiteiten om meer publiek te krijgen moeten daar dan ook op gericht zijn, zoals bijvoorbeeld het verlagen van de toegangsprijs of het verbeteren van de bereikbaarheid door een bushalte te plaatsen.

Het onderscheid tussen het bereiken van *nieuw* publiek of *meer* publiek wordt in het beleid van beide fondsen niet specifiek gemaakt. Dit lijkt vooral te komen door het begrip 'nieuw publiek,' dat de fondsen gebruiken voor zowel geïnteresseerd (inclined) als (nog) niet geïnteresseerd publiek (disinclined).

*Deepen*. Met verdiepen van het publiek bedoelt men activiteiten die erop gericht zijn het huidige publiek meer bij de expositie te betrekken, de ervaring te verdiepen. Denk bijvoorbeeld aan audiotours, lezingen of workshops. Deze laatste strategie is nagenoeg gelijk aan de doelstellingen van de fondsen om meer verdieping te bieden aan het publiek.

## De aanvraag

### [Hoe presenteren musea hun publieksactiviteiten in de aanvraag?](#)

Alle geanalyseerde casestudies hadden meerdere activiteiten om nieuw publiek aan te spreken of om bestaand publiek verdieping te geven. Deze activiteiten waren wisselend van karakter: van een publicatie tot begeleidende films en van theatrale rondleidingen tot symposia en verschillende soorten lab's. De meest voorkomende publieksactiviteiten waren educatieprogramma's en publicaties. Ook de omschrijving van het randprogramma was zeer verschillend. Hoewel het concrete doel van deze activiteiten zelden letterlijk werd opgeschreven, is op te maken dat een meerderheid van de projecten koos voor een verdiepingsstrategie. Allen speelden in op de ervaring van de bezoekers, zelfs als de activiteit niet het doel heeft om te verdiepen. Een aantal projecten gebruikte verdiepingsactiviteiten om 'nieuw' publiek aan te spreken.

Voor een goede beoordeling van de aanvragen is het van belang om het doel van de publieksactiviteiten helder te krijgen. In de aanvraag wordt het door de aanvrager vaak beperkt omschreven, of het staat tussen de regels door beschreven. De invoering van een framework zou verhelderend kunnen werken. Het biedt fondsen houvast bij het beoordelen van aanvragen en evaluaties en het biedt aanvragers een kader voor de beschrijving van de publieksactiviteiten. Daarnaast zou in het aanvraagformulier een concrete vraag naar het doel van de randprogrammering zinvol kunnen zijn.

---

<sup>3</sup> Mc. Charthy en Jinnett, *Building Participation in the Arts. Rand*, 2011. Dat onderzoek was geïnitieerd door de Wallace Foundation, een cultureel fonds uit de Verenigde Staten dat de randprogrammering op de langere termijn effectiever wilde maken.

## Beoordeling door de adviseurs van de fondsen

### Hoe wegen de activiteiten voor verdieping en nieuw publiek mee in de beoordeling?

Bij alle cases werd het randprogramma meegewogen in de beoordeling door de fondsen. Maar niet altijd werd er dezelfde waarde aan toegekend. Als we kijken naar de rol van het randprogramma in het totale advies, valt een aantal zaken op. Soms speelde de spreidingsfactor of de aanwezigheid van jonge makers een belangrijkere rol dan het randprogramma. Andere keren speelde de reputatie van de instelling een belangrijke rol in de beoordeling, bijvoorbeeld als er twijfel was over de kwaliteit van de tentoonstelling en het randprogramma.

Facilitaire factoren zoals prijsindicatie of de aanwezigheid van een bushalte bij het museum worden niet of nauwelijks meewogen in de beoordeling, terwijl deze factoren volgens het eerder genoemde framework wel een belangrijke rol kunnen spelen bij het bereiken van een groter publiek

Voor de beoordeling van aanvragen is het voor de fondsen van belang om beter te kijken naar het doel van het randprogramma. En hoe de resultaten daarvan geëvalueerd worden. Immers, indien je het randprogramma als criterium of voorwaarde stelt, dan zal het resultaat ook een rol moeten spelen.

## Evaluaties

### Hoe worden de activiteiten geëvalueerd door zowel de musea als de fondsen?

In het aanvraagformulier vragen beide fondsen hoe het project in zijn totaal geëvalueerd zal worden. Hoewel de musea het randprogramma in het antwoord op deze vraag nauwelijks noemen en ook de fondsen hier in de evaluatie relatief weinig aandacht voor vragen, worden de publieksactiviteiten toch altijd uitgebreid in de evaluaties omschreven.

De manier waarop de randprogrammering in de evaluaties aan bod komt, verschilt sterk per aanvrager. Over het algemeen beschrijven musea de publieksactiviteiten vrij uitgebreid, maar maken sommige aanvragers alleen een lijstje met de activiteiten die hebben plaatsgevonden; anderen geven op hun beurt een goede analyse van de bezoekerscijfers en reacties op de activiteiten. Wat opvalt in de evaluaties is dat er alleen wordt gesproken over de activiteiten die zijn doorgegaan. Wil je weten welke activiteiten niet zijn doorgegaan dan moet je het oorspronkelijke projectplan erbij pakken.

Een opmerkelijke conclusie uit de evaluatieanalyse is de volgende: over het algemeen vinden er meer randactiviteiten plaats dan vooraf in de aanvraag is beschreven. Dit valt op omdat het niet slechts over een extra lezing gaat, maar doorgaans over een behoorlijke uitbreiding van het randprogramma. Soms is er zelfs sprake van een heel nieuw educatieproject of nieuwe samenwerkingspartners. De volgende vraag mag dan ook met recht gesteld worden: 'Is het misschien te vroeg om een concrete beschrijving te geven van het randprogramma op het moment dat een museum de aanvraag bij de fondsen indient?' Musea dienen vaak meer dan een half tot anderhalf jaar van tevoren een aanvraag voor de tentoonstelling in. De vraag is of zij dan al zo ver zijn om iets concreets te kunnen zeggen over de randprogrammering.

## Conclusies en aanbevelingen

### Framework

Bij het beschrijven van een goed randprogramma is het belangrijk een onderscheid te maken tussen de doelstellingen van diverse publieksactiviteiten. Als kader hiervoor kan het framework van Mc Charthy en Jinnel dienen. Hierin beschrijven zij drie verschillende manieren om publiek bij de tentoonstelling te betrekken: diversify, broaden en deepen. Een dergelijk framework geeft de fondsen houvast bij het waarderen van de doelstellingen en haalbaarheid van een project.

### Kijk goed naar de publieksactiviteiten

Is het voldoende als de aanvrager aangeeft dat er een randprogramma is? De fondsen zouden vooral ook het doel dat met de extra activiteiten beoogd wordt, de kwaliteit en de haalbaarheid moeten meewegen.

### Randprogrammering in aanvraag

Uit de evaluatieanalyse blijkt dat er over het algemeen meer randactiviteiten plaatsvinden dan vooraf in de aanvraag was beschreven. Misschien is het moment dat de aanvraag bij de fondsen moet worden ingediend te vroeg om een concrete uitwerking van het randprogramma te vragen. Fondsen kunnen overwegen tijdens de behandeling een update te vragen en duidelijk te maken wat ze aan informatie verwachten.

### Vraag een specifieke evaluatie

In de huidige situatie vragen fondsen een algemene evaluatie. Door duidelijk aan de aanvrager aan te geven waarom een project gehonoreerd wordt, kan er op deze specifieke punten geëvalueerd worden, bijvoorbeeld op de realisatie en het effect van de randprogrammering.